

Ο κοινωνικός χαρακτήρας της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και το γλωσσικό μάθημα στο διδασκαλικό περιβάλλον της ελληνόφωνης Κύπρου

Ευάνθη Α. Παπανικόλα
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

&

Γεώργιος Παρμαζής
The University of Manchester

Περίληψη

Στόχος της εργασίας, είναι να προβεί σε μια θεωρητική διασύνδεση της οικονομικής με την κοινωνική κρίση και να επιχειρήσει το συσχετισμό της κοινωνικής με την εκπαιδευτική αλλαγή, κάνοντας αναφορά στην περίπτωση του κυπριακού εκπαιδευτικού συστήματος και στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που επιχειρείται σε αυτό. Συγκεκριμένα, μέσα από μια κριτική αποτίμηση αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της επιμορφωτικής διαδικασίας, στο γνωστικό αντικείμενο «Γλώσσα και Πολιτισμός», θα διερευνηθεί κατά πόσον η πορεία που ακολουθείται μέχρι σήμερα, έχει καταστήσει τους/τις εκπαιδευτικούς ικανούς/ές να αντιλαμβάνονται τα διδακτικά οφέλη που προκύπτουν από τη διδακτική αξιοποίηση της κυπριακής διαλέκτου στη γλωσσική διδασκαλία, όπως αυτή οριοθετείται κάτω από το πλαίσιο της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού.

Εισαγωγή

Η ερμηνεία μιας κοινωνικής κατάστασης είναι ένας από τους κεντρικούς μηχανισμούς διαμέσου των οποίων μπορούμε να αντιληφθούμε προς ποια κατεύθυνση θα πρέπει να κινηθούμε για την επίλυσή του (O' Connor, 2011). Σύμφωνα με τον Gamble (2010), μια οικονομική κρίση εμπλέκει πολιτικές, κοινωνικές, ιδεολογικές και πολιτιστικές συγκρούσεις. Η ανάγκη για μια πιο σφαιρική θεώρηση της οικονομικής κρίσης, ως αποτέλεσμα κοινωνικών παρά αποκλειστικών οικονομικών αιτιών, κρίνεται επιτακτική.

Η εκπαίδευση υιοθετεί και αναπαράγει κοινωνικές νόρμες και, κατά συνέπεια, η κοινωνική κρίση αντικατοπτρίζεται στο σχολικό χώρο. Παρόλα αυτά, η ικανότητα της εκπαίδευσης να αποδομεί τις κοινωνικές νόρμες, προσδίδει σε αυτή, ένα δυναμικό ρόλο στα πλαίσια της κοινωνίας. Συνεπώς, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση η οποία υλοποιείται στην Κύπρο με τη συγγραφή των νέων αναλυτικών προγραμμάτων (ΝΑΠ) επιδιώκει, μέσω της εκπαιδευτικής αναδόμησης, να επιτύχει την κοινωνική αναδόμηση.

Το ΝΑΠ της Γλώσσας (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού-ΥΠΠ, 2010α), βασισμένο στην παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού, επιχειρεί να καταστήσει τους μαθητές/τριες ικανούς/ές να τοποθετούνται απέναντι στα διάφορα θέματα τα οποία απασχολούν την κοινωνία, έχοντας συνειδητοποιήσει τον κοινωνικό και σημειωτικό χαρακτήρα της γλώσσας. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η κριτική επίγνωση της γλωσσικής ποικιλότητας διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην ουσιαστική εφαρμογή της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού. Η διεξαγωγή, ενός κριτικού διεπιστημονικού διαλόγου, ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και κοινωνιογλωσσολόγους, μπορεί να προσδώσει

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

κοινωνικό χαρακτήρα στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Ως αποτέλεσμα, οι εκπαιδευτικοί θα προβαίνουν στη συνειδητοποιημένη υιοθέτηση πρακτικών διδασκαλίας, τις οποίες θα εντάσσουν στο γλωσσικό μάθημα, ως μέρος της προσπάθειάς τους για επίτευξη των στόχων του κριτικού γραμματισμού (Alim, 2005).

Δημοκρατική κοινωνία και εκπαίδευση

Η έννοια «δημοκρατικός πολίτης» αναφέρεται ολοένα και πιο συχνά σε κείμενα σχετικά με τους στόχους ενός εκπαιδευτικού συστήματος. Σύμφωνα με το Fullan (2001), είναι αναγκαίο τα σχολεία να εστιάσουν στη συνδιαμόρφωση πολιτών οι οποίοι θα χαρακτηρίζονται από δεξιότητες διεξαγωγής επικοινωνιακών κριτικών, κάτω από συνθήκες κοινωνικής διαφορετικότητας. Μια κοινωνική διαφορετικότητα, η οποία θα αντιμετωπίζεται μέσα σε πλαίσια εμπιστοσύνης και συνεργατικής δέσμευσης, προωθώντας το χαρακτηριστικό της πολιτότητας, όπως αυτό γίνεται αντιληπτό στην κοινωνία του 21ου αιώνα.

Ο Dewey (2004) κάνει αναφορά στην έννοια της μαζικής κουλτούρας. Αναφέρει πως η κυριαρχία της μαζικής κουλτούρας παρεμποδίζει το βίωμα της κοινωνικής εμπειρίας ως προϊόν ουσιαστικής επαφής και της επικοινωνίας μεταξύ των πολιτών. Η άρρηκτη σχέση μεταξύ σχολείου και κοινωνίας εκθέτει, συνεπώς, το μαθητή/τρια, επίσης, σε ένα είδος σχολικής μαζικής κουλτούρας. Ως αποτέλεσμα, οι μαθητές/τριες οδηγούνται στην κοινωνική αποστασιοποίηση. Μπροστά στην πρόκληση της κοινωνικής αφύπνισης η συγκεκριμενοποίηση των χαρακτηριστικών της πολιτότητας αποτελεί κεντρικό σημείο αναφοράς. Συγκεκριμένα, ο Dewey (2004) εστιάζει στο γεγονός πως η εκπαίδευση θα πρέπει να στοχεύει στη δημιουργία πολιτών, που θα είναι σε θέση να αποδεχτούν την κοινωνική αλλαγή ως φυσική εξέλιξη της κοινωνίας.

Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Κύπρο: Τα νέα αναλυτικά προγράμματα

Συμφώνα με τον Goodson (2001) οι εκπαιδευτικές αλλαγές αποφασίζονται, όταν ένα κοινό αίσθημα για αλλαγή, εμφανιστεί στην κοινωνία. Το αίσθημα παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονο στην κυπριακή κοινωνία, κατά την τελευταία δεκαετία. Το 2008, το οποίο ονομάστηκε «Έτος Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης», συναποφασίστηκε η έναρξη μιας σειράς μεταρρυθμίσεων στο κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα. Η έμφαση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης δόθηκε σε μια μεγάλης κλίμακας μεταρρύθμιση των αναλυτικών προγραμμάτων (ΑΠ), σε όλα τα δημόσια σχολεία. Η καινοτομία της συγκεκριμένης μεταρρύθμισης αφορά στην ενεργό εμπλοκή των εκπαιδευτικών στη συγγραφή των ΝΑΠ. Η ολοκλήρωση της συγγραφής των ΝΑΠ κατά τη σχολική χρονιά 2010-2011, σήμανε την αρχή για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα ΝΑΠ, η οποία συνδυάστηκε με σταδιακή εισαγωγή τους στα δημόσια σχολεία.

Τα ΝΑΠ (ΥΠΠ, 2010β), επιδιώκουν τη δημιουργία ενός δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου. Ένα τέτοιο σχολείο δίνει την δυνατότητα, σε όλα τα παιδιά, να επιτύχουν τους στόχους της εκπαίδευσης, με σκοπό την προετοιμασία του κοινού τους μέλλοντος. Επιπλέον, το δημοκρατικό σχολείο στοχεύει στην καλλιέργεια στάσεων και συμπεριφορών που απαρτίζουν τη σύγχρονη δημοκρατική πολιτότητα. Οι πολίτες που εξέρχονται ενός τέτοιου εκπαιδευτικού συστήματος, εμφορούνται από τις αξίες της

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

κοινωνικής δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης και διαχειρίζονται, με ευαισθησία, τα φαινόμενα ετερότητας των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών.

Συν τοις άλλοις, τα ΝΑΠ εστιάζουν στην ανάπτυξη της αυτογνωσίας αλλά και ποικίλων μηχανισμών αντιμετώπισης του επηρεασμού και της χειραγώγησης, όπως η κριτική σκέψη και η αναστοχαστική διαχείριση της γνώσης, καθώς και δεξιότητες ανάλυσης και σχεδιασμού, αλλά και διαπροσωπικής επικοινωνίας που θα καταστήσουν τον πολίτη πρόθυμο και ικανό, για συλλογική εργασία και ανταλλαγή πληροφοριών. Η προσεγμένη μελέτη των βασικών επιδιώξεων των ΝΑΠ, υποδεικνύει ένα άμεσο συσχετισμό με τα χαρακτηριστικά της δημοκρατικής κοινωνίας όπως αυτή ορίζεται από το Dewey. Ο συσχετισμός αυτός, προβάλλεται ακόμη πιο ξεκάθαρος στην περίπτωση του ΝΑΠ Γλώσσας, το οποίο βασίζεται στην παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού.

Δημοκρατικό Σχολείο και Παιδαγωγική του Κριτικού Γραμματισμού

Η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού έχει ως βασικό στόχο, «τη διαμόρφωση ενεργών πολιτών που να διεκδικούν, δημοκρατικά, τα δικαιώματά τους και να πολεμούν κάθε μορφής κοινωνικό αποκλεισμό» (Π.Σ. Γλώσσας, ΥΠΠ, 2010α, σ. 10). Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκει να καταστήσει τους/τις εκπαιδευτικούς καθώς και τους μαθητές/τριες ικανούς/ές, «να μην αποδέχονται τον κόσμο που τους περιβάλλει ως δεδομένο, αλλά να τον αντιμετωπίζουν ως πεδίο για τη διαπραγμάτευση ποικίλων σχέσεων εξουσίας» (Π.Σ Γλώσσας, ΥΠΠ 2010α, σ.10). Ο συγκεκριμένος στόχος σχετίζεται άμεσα με τις αρχές και τους στόχους της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης των ΝΑΠ (ΥΠΠ, 2010β), όπου επιχειρείται η καλλιέργεια στάσεων και η ανάπτυξη δεξιοτήτων ουσιαστικής κοινωνικής ενσωμάτωσης, οι οποίες προϋποθέτουν τη δημιουργία πολιτών, συνειδητά τοποθετημένων απέναντι στα διάφορα θέματα που απασχολούν την κοινωνία.

Στο γλωσσικό μάθημα, η ανάπτυξη των δεξιοτήτων που χαρακτηρίζουν το δημοκρατικό πολίτη, προϋποθέτει την καλλιέργεια του κριτικά εγγράμματου ατόμου που κατανοεί και χειρίζεται επιτυχώς τη γλώσσα στην ιδεολογική της διάσταση». (Π.Σ Γλώσσας, ΥΠΠ, 2010α, σ.10). Αντικείμενο διαπραγμάτευσης του δυναμικού διαλόγου εκπαιδευτικών και μαθητών/-τριών είναι ο διάλογος μεταξύ των «επίσημων» κειμένων με τα κείμενα της καθημερινής εμπειρίας των παιδιών, που προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά και γλωσσικά υπόβαθρα και στα οποία χρησιμοποιούνται διαφορετικές ποικιλίες και επίπεδα ύφους.

Κατά συνέπεια, στην παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού διαδραματίζει τεράστιο ρόλο η επίγνωση της κοινωνικής και σημειωτικής λειτουργίας της γλώσσας. Στην ελληνόφωνη γλωσσική κοινότητα της Κύπρου, αυτό συνδέεται με τη δυναμική ένταξη και αξιοποίηση της ελληνοκυπριακής διαλέκτου στη γλωσσική διδασκαλία, για σκοπούς διάκρισής της από την ΚΝΕ, τόσο σε επίπεδο δομής, όσο και σε επίπεδο λειτουργικής χρήσης. Όσον αφορά τη λειτουργική διάσταση της διαλέκτου, στόχος είναι η συνειδητοποίηση, εκ μέρους των μαθητών/τριών αλλά και των εκπαιδευτικών, της κοινωνιογλωσσικής/υφολογικής διαφοροποίησης της, ανάλογα με το κειμενικό είδος και την περίσταση μέσα στην οποία γεννάται (Π.Σ. Γλώσσας, ΥΠΠ, 2010α). Συνεπώς, μια αποτελεσματική προσπάθεια επιμόρφωσης των μάχιμων εκπαιδευτικών σε θέματα

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

γλωσσικής ποικιλότητας, προϋποθέτει την ένταξη της επιμόρφωσης μέσα σε συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο, το οποίο θα επιδιώκει την προσέγγιση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης ως μιας συλλογικής διαδικασίας διαπραγμάτευσης των ποικίλων νοημάτων. Ακολουθεί μια σύντομη επισκόπηση των διάφορων επιμορφωτικών δράσεων που έλαβαν χώρα στο γνωστικό αντικείμενο «Γλώσσα και Πολιτισμός».

Επιμόρφωση στο γνωστικό αντικείμενο «Γλώσσα και Πολιτισμός»

Όσον αφορά στο γνωστικό αντικείμενο «Γλώσσα και Πολιτισμός», από το Σεπτέμβριο του 2010 μέχρι τον Ιούνιο του 2011 υλοποιείται η επιμόρφωση των «*πυρήνων*» κάθε γνωστικού αντικειμένου, μεταξύ των οποίων και της γλώσσας. Παράλληλα, κατά το χρονικό διάστημα «Δεκέμβριος 2010 - Ιανουάριος 2011», διεξάγεται η μαζική επιμόρφωση των μάχιμων εκπαιδευτικών. Τέλος, από τον Απρίλιο του 2011 μέχρι το Μάιο του 2011, πραγματοποιείται η πιλοτική εφαρμογή μίας θεματικής ενότητας στο γνωστικό αντικείμενο «Γλώσσα και Πολιτισμός», στις τάξεις εκπαιδευτικών που δήλωσαν την επιθυμία να συμμετάσχουν στην πιλοτική εφαρμογή. Κατά τη σχολική χρονιά, 2011-2012, λόγω συνδικαλιστικών μέτρων, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών περιορίστηκε σε σεμινάρια *προαιρετικής βάσης*, οργανωμένα από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου και σε εκπαιδευτικές ημερίδες, οργανωμένες από διάφορες κινήσεις, στις οποίες η συμμετοχή των εκπαιδευτικών ήταν, επίσης, προαιρετική. Στις περισσότερες επιμορφώσεις θίχθηκαν θέματα *διδασκαλίας εκπαίδευσης*, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο.

Εν συνεχεία, θα επιχειρηθεί η αποτίμηση της, μέχρι τώρα, επιμορφωτικής προσπάθειας των εκπαιδευτικών της Κύπρου σε θέματα διδασκαλίας εκπαίδευσης, κάτω από το πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού. Θα επιδιωχθεί η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της επιμόρφωσης ως προς την κατανόηση και την αποδοχή του ρόλου της διαλέκτου στο γλωσσικό μάθημα, με σκοπό την επίτευξη των στόχων του κριτικού γραμματισμού.

Μεθοδολογία

Κατά τη συλλογή των δεδομένων, αξιοποιήθηκε *μεικτή μεθοδολογία* η οποία συνδύασε ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους. Η επιλογή των συγκεκριμένων εργαλείων συλλογής των δεδομένων προέκυψε μέσα από μια δυναμική διαδικασία. Συγκεκριμένα, έγινε χορήγηση ενός ερωτηματολογίου το οποίο περιελάμβανε 6 ερωτήσεις κλειστού τύπου οι οποίες σχετίζονταν τόσο με το δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, το βαθμό συμμετοχής τους στις διάφορες επιμορφωτικές διαδικασίες και την αξιολόγηση της προσέγγισης του κριτικού γραμματισμού. Τα ερωτηματολόγια αποστάληκαν σε εκπαιδευτικούς δημοτικής εκπαίδευσης, διορισμένους σε δημόσια δημοτικά σχολεία, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Μετά από σειρά υπενθυμίσεων, 70 δάσκαλοι ανταποκρίθηκαν στο μήνυμα και απάντησαν πλήρως το ερωτηματολόγιο.

Η ανάλυση των ερωτηματολογίων κατέδειξε την ανάγκη για μια εκτενέστερη διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών, σχετικά με τα θέματα του ερωτηματολογίου. Για το λόγο αυτό, αποφασίστηκε η διενέργεια μιας σειράς 8 ημιδομημένων συνεντεύξεων σε δασκάλους δημοτικής εκπαίδευσης. Οι συνεντεύξεις εστίασαν στην περαιτέρω διερεύνηση των στάσεων και γνώσεων των εκπαιδευτικών σε θέματα διδασκαλίας εκπαίδευσης.

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

εκπαίδευσης, η οποία υλοποιείται κάτω από το πλαίσιο της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού. Ακολουθεί η παρουσίαση των αποτελεσμάτων, όπως προέκυψαν από τα δύο μεθοδολογικά εργαλεία που αξιοποιήθηκαν κατά τη συλλογή των δεδομένων.

Αποτελέσματα

Ερωτηματολόγια

Το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε από 70 δασκάλους δημοτικής εκπαίδευσης οι οποίοι είναι διορισμένοι σε δημόσια δημοτικά σχολεία της Κύπρου, εκ των οποίων οι 25 ήταν άντρες και οι 45 γυναίκες. Οι 49 συμμετέχοντες είχαν από 0-12 χρόνια υπηρεσίας (70%), οι 14 από 12-25 χρόνια υπηρεσίας (20%) και οι 5 πάνω από 25 χρόνια υπηρεσίας (7%). Η πλειονότητα των συμμετεχόντων είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (52), ενώ 6 από αυτούς κατέχουν και διδακτορικό τίτλο σπουδών.

Το ερωτηματολόγιο επικεντρώθηκε σε ερωτήματα σχετικά με την συμμετοχή των εκπαιδευτικών τόσο σε υποχρεωτικές αλλά και σε προαιρετικές επιμορφώσεις. Όσον αφορά την υποχρεωτική επιμόρφωση για το ΝΑΠ του γνωστικού αντικείμενου «Γλώσσα και Πολιτισμός» στη δημοτική εκπαίδευση, η οποία διεξάχθηκε το Δεκέμβριο του 2010, οι 66 από τους 70 συμμετέχοντες (94%) δήλωσαν ότι παρευρέθηκαν στην εν λόγω επιμόρφωση.

Η εικόνα της καθολικής συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην υποχρεωτική επιμόρφωση ανατρέπεται στις ερωτήσεις που σχετίζονται με την συμμετοχή τους στα προαιρετικά σεμινάρια του παιδαγωγικού ινστιτούτου με θέμα το θέμα το σχεδιασμό θεματικών ενοτήτων στο γλωσσικό μάθημα. Συγκεκριμένα, 15 εκπαιδευτικοί (21 %) συμμετείχαν στα προαιρετικά σεμινάρια. Όσον αφορά τη συμμετοχή των ερωτηθέντων σε ημερίδες κινήσεων με θέμα το ΝΑΠ της Νέας Ελληνικής Γλώσσας για τη δημοτική εκπαίδευση, αυτή ήταν πιο μαζική. Οι 34 (49 %) εκπαιδευτικοί συμμετείχαν στις εν λόγω ημερίδες.

Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν μια ξεκάθαρη στάση της εκπαιδευτικής κοινότητας, αφού η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, και πιο συγκεκριμένα 68 συμμετέχοντες (97 %), δηλώνουν σύμφωνοι με την αντιπαραβολική αξιοποίηση της κυπριακής διαλέκτου, η οποία προτείνεται από το ΝΑΠ Γλώσσας, και η οποία εντάσσεται στα πλαίσια της προσπάθειας για επίτευξη των στόχων του κριτικού γραμματισμού.

Συνεντεύξεις

Η ανάλυση του λόγου των εκπαιδευτικών από τις απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις επιβεβαίωσε και ερμήνευσε τη θετική τους στάση, αναφορικά με την αξιοποίηση της διαλέκτου στο γλωσσικό μάθημα.

Πιο συγκεκριμένα, σε σχέση με το πρώτο ερώτημα, το οποίο αφορούσε στην άποψη των εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση της διαλέκτου στο γλωσσικό μάθημα, οι εκπαιδευτικοί κάνουν αναφορά σε συναισθηματικούς λόγους. Χαρακτηριστικά αναφέρουν:

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

«Μέχρι ένα βαθμό είναι απαραίτητη η αξιοποίηση της ΚΔ, καθότι τα παιδιά δεν μπορούν να βιώνουν την απόλυτη αντίθεση, δηλαδή μέσα στην τάξη να μιλούμε την «καθαρήν» ελληνική, χωρίς κανέναν ίχνος ΚΔ και έξω από την τάξη να βιώνουν καθαρά την ΚΔ».

Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί συσχετίζουν τη διάλεκτο με την προβολή της τοπικής μας ταυτότητας:

«Πρέπει να την αξιοποιήσουμε τζιαι να γνωρίζουν τα μωρά τις παραλλαγές της γλώσσας, τις λέξεις της διαλέκτου, τις ρίζες της, οι οποίες είναι άρρηχτα συνδεδεμένες με την ιστορίαν της Κύπρου».

Συνεχίζοντας στην ανάλυση του λόγου των εκπαιδευτικών, παρατηρείται επίγνωση της στιγματισμένης κοινωνικής χρήσης που χαρακτηρίζει τη διάλεκτο, από μέρους της φυσικής ομιλήτριας αλλά και έκφραση διαφωνίας για τη στάση αυτή. Χαρακτηριστικά μία εκπαιδευτικός αναφέρει:

«Τα παιδιά έχουν ανάγκη να αγαπήσουν και να εκτιμήσουν τη διάλεκτον τους. Γιατί για πολλά χρόνια λέγαμεν, δεν είναι σωστόν να το λέεις έτσι. Πες το πιο ευγενικά, όχι χωριάτικα κτλ.».

Επιπλέον, σημειώνεται διασύνδεση της διαλέκτου με την αρχή του εποικοδομισμού, όπως αυτή ερμηνεύεται στο γλωσσικό μάθημα και η οποία αφορά στην αξιοποίηση του προϋπάρχοντος γλωσσικού κεφαλαίου των παιδιών (Π.Σ Γλώσσας, ΥΠΠ, 2010α):

«...γιατί στην ουσίαν είναι το υπόβαθρο το οποίον έχουν οι μαθητές τζιαι για να μπορέσουν να κατακτήσουν τες γλωσσικές δομές της ΚΝΕ καλύτερα, είναι σημαντικό να ξεκινήσουμε από το ήδη γνωστό για να πάμε στο άγνωστο».

Παρόλα αυτά, η θετική στάση προς τη διάλεκτο φαίνεται να διαφοροποιείται, όταν η χρήση της αφορά σε περιβάλλοντα γραπτού λόγου:

«...όταν γράφουμεν τα κείμενα τζιαι τις σκέψεις μας πρέπει να τα γράφουμεν στην ελληνικήν διάλεκτον και όχι στην κυπριακήν».

Πρωταγωνιστικό ρόλο φαίνεται να παρουσιάζει η διάλεκτος σε δραστηριότητες σχολικού γραμματισμού. Χαρακτηριστικά, μία εκπαιδευτικός αναφέρει:

«Την χρησιμοποιώ περισσότερο στα πλαίσια του διαλόγου, δηλαδή όταν έχω να κάμω ερωτήσεις τζιαι τα παιδιά να απαντήσουν, επιδέχομαι τις απαντήσεις τους στην κυπριακήν, αλλά όχι όταν έχουμε να κάμουμεν συντακτικόν ή γραπτόν λόγον...».

Δεν παρατηρείται, όμως, οποιαδήποτε τάση συστηματικής αντιπαράβολής με την Κοινή Νέα Ελληνική, κάτι το οποίο δηλώνεται ρητά:

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

«Εγώ προσωπικά εν το χρησιμοποιώ τόσο συστηματικά, με την έννοιαν ότι έννα κάτσω να προγραμματίσω πώς θα χρησιμοποιήσω την ΚΔ».

Μια άλλη τάση που παρατηρείται είναι η αξιοποίηση κειμενικού υλικού στην κυπριακή διάλεκτο, φτάνει αυτό να προέρχεται από τη λογοτεχνική παραγωγή του τόπου:

«... πρέπει να είναι και κείμενα αξιόλογα, τα οποία υπάρχουν πάρα πολλά στην ΚΔ ούτως ώστε να έχουν μιαν άμεσην επαφήν τα παιδιά με την ΚΔ, από την πλευρά της λογοτεχνίας και όχι απλά με λέξεις της καθημερινότητας».

Αναφορικά με την αντιπαραβολική αξιοποίηση της ΚΔ με την ΚΝΕ οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν:

«...μπορούμεν να την χρησιμοποιήσουμε συγκριτικά για να καταλάβουν τα μωρά πού διαφέρει και πού μοιάζει η διάλεκτος που την κοινή, για να μην γράφουν διάλεχτον».

Σε σχέση με τη λειτουργική διάσταση της γλώσσας, η διάλεκτος σχετίζεται με το επίπεδο κατανόησης που αφορά στο κείμενο σε σχέση με το πλαίσιο επικοινωνίας (Π.Σ. Γλώσσας, ΥΠΠ, 2010α). Συγκεκριμένη εκπαιδευτικός, δηλώνει:

«...δε ζητώ από τους μαθητές να μεταφέρουν ένα κείμενο από την ΚΝΕ στην ΚΔ, απλώς τζιαι μόνον για σκοπούς άσκησης. Είναι σημαντικό να ορίσουμε το πλαίσιο επικοινωνίας στο οποίο γίνεται χρήση της διαλέκτου π.χ. σε έναν επίπεδο φιλικής συζήτησης, ανταλλαγής μηνυμάτων κτλ».

Τέλος, παρατηρείται πως καμία από τις δηλώσεις των εκπαιδευτικών δε μαρτυρεί πως έχουν αντιληφθεί τη Νέα Ελληνική ως ένα δυναμικό οργανισμό που η ποικιλότητά του, γεωγραφική, κοινωνιογλωσσική και υφολογική, χρησιμοποιείται για να κωδικοποιήσει κοινωνικά και πολιτισμικά νοήματα, αλλά και, μέσω αυτών, να προβάλει συγκεκριμένες κοινωνικές ταυτότητες (Π.Σ. Γλώσσας, ΥΠΠ, 2010α). Στη συνέχεια, θα επιχειρηθεί ερμηνεία των αποτελεσμάτων που ανέδειξε η συλλογή των δεδομένων.

Ερμηνεία αποτελεσμάτων

Σε μια προσπάθεια ερμηνείας των αποτελεσμάτων που ανέδειξε η συλλογή των απόψεων, από μάχιμους εκπαιδευτικούς της Κύπρου, σε θέματα διδασκαλίας εκπαίδευσης κάτω από το πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού, εστιάζουμε σε μια προσεκτικότερη εξέταση των επιμορφωτικών δράσεων που πραγματοποιήθηκαν μέχρι τώρα. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται η διερεύνηση των επιμορφώσεων στα πλαίσια μιας αναστοχαστικής διαδικασίας, η οποία αντιμετωπίζει την ίδια την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση ως «μετακείμενο», που παράγεται μέσα σε συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο (Christie and Derewianka, 2008). Η κριτική αποτίμηση των επιμορφώσεων εστιάζει τόσο στο περιεχόμενο των επιμορφωτικών δράσεων, όσο και στη διαδικασία μέσα από την οποία οι εκπαιδευτικοί ήλθαν σε επαφή με το συγκεκριμένο περιεχόμενο.

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

Αυτό το οποίο παρατηρείται, σε σχέση με τις διάφορες επιμορφωτικές δράσεις που έλαβαν και συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα από το Σεπτέμβριο του 2010 μέχρι και τον Ιούνιο του 2011, είναι η απουσία οποιασδήποτε προσπάθειας κοινωνικοπολιτισμικής πλαισίωσης του ΝΑΠ της Γλώσσας. Τόσο η εξοικείωση με τη δομή και το περιεχόμενο του αναλυτικού, όσο και η εμπλοκή των εκπαιδευτικών σε πιο βιωματικού τύπου δραστηριότητες χαρακτηρίζονται από μια μορφή «κειμενοκεντρικής στασιμότητας», εφόσον δεν έχει δοθεί στους/στις εκπαιδευτικούς η ευκαιρία να συνειδητοποιήσουν το γεγονός πως η γλωσσική ποικιλότητα αποτελεί φυσικό χαρακτηριστικό των γλωσσικών συστημάτων και η εναλλακτική της αξιοποίηση σχετίζεται με διαφοροποιημένα επικοινωνιακά περιβάλλοντα (Heath, 1983). Επιπλέον, η μη αντιμετώπιση στάσεων και απόψεων των εκπαιδευτικών απέναντι στη διάλεκτο, καθώς και η απουσία προσπαθειών αποδόμησής τους έχει ως αποτέλεσμα, οι εκπαιδευτικοί να μην είναι σε θέση να αντιληφθούν τον ιδεολογικό χαρακτήρα της γλώσσας. Αυτό, γιατί ο στατικός χαρακτήρας των επιμορφωτικών δράσεων δε συνεισφέρει ουσιαστικά στο να συνειδητοποιήσουν πως η χρήση της διαλέκτου στο λόγο συνεισφέρει ως μέσο κοινωνικής αμφισβήτησης.

Στόχος της επιμορφωτικής διαδικασίας, θα έπρεπε να είναι η κατανόηση του κοινωνικού χαρακτήρα από τον οποίο διέπεται το «μετακείμενο» της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, κάτω από το πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού (Christie and Derewianka, 2008). Είναι αναγκαίο, οι εκπαιδευτικοί να αντιληφθούν το «μετακείμενο» της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης ως κοινωνική πράξη, της οποίας την αποτελεσματικότητα θα αξιολογήσουν, ώστε, εν τέλει, να προβούν στη συνειδητοποιημένη παραγωγή του, μέσα από τη διδακτική πράξη.

Συζήτηση: Μια «κριτική» πρόταση

Η ιδιαιτερότητα στην περίπτωση του «μετακειμένου» της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης αφορά στο γεγονός, πως αποδέκτες είναι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί. Συνεπώς, η αποτελεσματική κατανόηση της μεταρρύθμισης, στο γλωσσικό μάθημα, προϋποθέτει καλλιέργεια της μεταγλωσσικής τους ενημερότητας, αναφορικά με το θέμα της γλωσσικής ποικιλότητας. Επιδιώκεται, οι εκπαιδευτικοί να αντιληφθούν την ποικιλότητα που χαρακτηρίζει το λόγο τους, μέσα από τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες, όπως ο εντοπισμός στοιχείων προφορικότητας σε γραπτές εκδοχές αφηγηματικών ιστοριών (Krauthamer, 1999) και η σύγκριση της εξιστόρησης ενός γεγονότος, όπως αυτή πραγματώνεται από τους ίδιους, σε διαφορετικό κοινό κάθε φορά (Wilson, 2001). Με αυτό τον τρόπο η γραπτή και η προφορική επικοινωνία γίνονται αντιληπτές μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο γλωσσικών επιλογών, στις οποίες όλοι οι ομιλητές/τριες προβαίνουν.

Η αποδοχή της γλωσσικής ποικιλότητας ως ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των γλωσσικών συστημάτων και ο συσχετισμός της διαφοροποιημένης χρήσης της με συγκεκριμένα επικοινωνιακά πλαίσια, μπορεί να αποτελέσει τη βάση πάνω στην οποία μπορεί να οικοδομηθεί η διαπραγμάτευση θεμάτων ταυτότητας και δύναμης και τα οποία σχετίζονται με τις διάφορες γλωσσικές επιλογές (Wheeler and Swords, 2006). Η αντιμετώπιση των ιδεολογικών αντιστάσεων, που χαρακτηρίζουν τους/τις εκπαιδευτικούς θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από την προβολή ταινιών που παρουσιάζουν, πως η γλώσσα χρησιμοποιείται για να αναπαράγει στερεότυπα και να

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

ασκήσει επιρροή πάνω σε άλλους. Προσφέρονται, έτσι, στους/στις εκπαιδευτικούς πολλαπλές ευκαιρίες να συνεξετάσουν και να προκαλέσουν τις δικές τους πεποιθήσεις, αντιλήψεις και, ενδεχομένως, προκαταλήψεις σε σχέση με τη γλωσσική χρήση.

Επίσης, η συνειδητοποίηση της συστηματικότητας που παρουσιάζουν οι διάλεκτοι αλλά και πώς η χρήση τους συσχετίζεται με συγκεκριμένα επικοινωνιακά και κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα συνεισφέρει στη σταδιακή αντικατάσταση μιας ρυθμιστικής, με μια πιο περιγραφική στάση προς τη γλωσσική ποικιλότητα, κατά τη διδακτική πράξη. Συν τοις άλλοις, οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να έλθουν σε επαφή με κείμενα στα οποία η αξιοποίηση της διαλεκτικής ποικιλίας εξυπηρετεί διαφορετικές λειτουργίες και προβάλλει συγκεκριμένες ιδεολογίες απέναντι στα θέματα που διαπραγματεύονται τα κείμενα αυτά. Η κοινωνικοπολιτισμική πλαισίωση της γλωσσικής ποικιλότητας, η οποία επιτυγχάνεται μέσα από τη συνειδητοποίηση της παρουσίας της στο δικό τους γλωσσικό ρεπερτόριο και τη διασύνδεσή της με θέματα ταυτότητας και δύναμης, είναι το στοιχείο που συμβάλλει στην αποτελεσματική κατανόηση των προαναφερθέντων διαλεκτικών κειμένων, όπως αυτή επιδιώκεται από το ΝΑΠ της Γλώσσας (ΥΠΠ, 2010α).

Επιπλέον, η ερευνητική τεκμηρίωση του γεγονότος, πως οι εκπαιδευτικοί ενδέχεται να μη συνδέσουν τη θεωρία με την πράξη, όταν δεν έχουν σαφή καθοδήγηση (Edmundson and Greiner, 2005), δημιουργεί την ανάγκη εξοικείωσης τους με συγκεκριμένες πρακτικές διδασκαλίας εκπαίδευσης. Η επιθυμία διερεύνησης του ερωτήματος, που αφορά στις πρακτικές διδασκαλίας εκπαίδευσης, προκύπτει μέσα από ένα αυθεντικό πλαίσιο επικοινωνίας το οποίο αποτελεί απόρροια της αντιμετώπισης των στάσεων των εκπαιδευτικών και της, εκ μέρους τους, συνειδητοποίησης του κοινωνικού χαρακτήρα της γλώσσας. Η συζήτηση βιντεοσκοπημένων μαθημάτων, τα οποία προβάλλουν επιθυμητές και μη προσεγγίσεις εκπαιδευτικών, απέναντι στις γλωσσικές επιλογές των μαθητών/τριών τους, καθώς και μαθήματα, στα οποία γίνεται αξιοποίηση αντιπαραβολικής διδασκαλίας, ανάμεσα σε νόρμα και διάλεκτο μπορούν να δώσουν συγκεκριμένες απαντήσεις σε σχέση με τις πρακτικές της διδασκαλίας εκπαίδευσης που αξιοποιούνται σε ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού. Ταυτόχρονα, αφήνεται το έδαφος για τη διεξαγωγή συζητήσεων, αναφορικά με το κατά πόσον ο/η εκπαιδευτικός που αξιοποίησε δραστηριότητες αντιπαραβολικής διδασκαλίας επιχείρησε, με τους/τις μαθητές/τριές του/της, την ανάδειξη σχέσεων ταυτότητας και δύναμης, όπως αυτές προβάλλονται από συγκεκριμένες διαλεκτικές, γλωσσικές επιλογές. Οι εκπαιδευτικοί, δηλαδή, είναι, πλέον, σε θέση να διέλθουν μίας συνειδητοποιημένης αναστοχαστικής διαδικασίας κατά την οποία αξιολογούν το «μετακείμενο» της τάξης κάτω από ένα δυναμικό πλαίσιο κριτικού γραμματισμού και όχι ως μια στατική και προδιαγεγραμμένη πορεία.

Συμπεράσματα

Η κοινωνιογλωσσική κατανόηση της γλωσσικής ποικιλότητας, εκ μέρους των εκπαιδευτικών, μέσα από την κοινωνικοπολιτισμική της πλαισίωση, οδηγεί στην διεξαγωγή μαθημάτων αντιπαραβολικής διδασκαλίας, τα οποία δεν πραγματοποιούνται στα πλαίσια μιας στατικής, αναπαραγωγικής αντίδρασης σε δοτά εκπαιδευτικά συνταγολόγια. Αντίθετα, η ουσιαστική στροφή του εκπαιδευτικού συστήματος, από ένα

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

στατικό μοντέλο κειμενοκεντρικής εκπαίδευσης, σε ένα δυναμικό μοντέλο παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού, η οποία επιτυγχάνεται με την αντιμετώπιση της ίδιας της επιμορφωτικής διαδικασίας ως «μετακείμενο» οδηγεί στη συνειδητοποιημένη υιοθέτηση δράσεων διδασκαλίας εκπαίδευσης, από τους/τις εκπαιδευτικούς. Η αξιοποίηση πρακτικών διδασκαλίας εκπαίδευσης, προσανατολίζεται στην ανάδειξη του ιδεολογικού χαρακτήρα της γλώσσας, όπως αυτός ορίζεται από την παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού. Καταληκτικά, σημειώνεται πως, με αυτό τον τρόπο, τίθενται τα εχέγγυα για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών εκείνων, οι οποίοι θα είναι εξοπλισμένοι με τις κατάλληλες στάσεις και τις απαραίτητες δεξιότητες συνδιαμόρφωσης δημοκρατικών εκπαιδευτικών περιβαλλόντων. Με αυτό τον τρόπο, το σχολείο μετατρέπεται σε εκπαιδευτικό προθάλαμο κοινωνικής ανάπλασης, η οποία, σταδιακά, συμβάλλει στην έξοδο από την κοινωνική και οικονομική κρίση.

Αναφορές

Ελληνόφωνες

Παπανικόλα, Ε. (2010). Πώς πάμε στο «και» περνώντας από το δρόμο του «τζιαι;» ή αλλιώς Διδιαλεκτική εκπαίδευση και μεταγλωσσική ενημερότητα στην Α' Δημοτικού. Στο Ν.Τσαγγαρίδου κ.ά. (επιμ.) *Πρακτικά του 11^{ου} Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου*: 375-384.

Παπανικόλα, Ε. & Τσιπλάκου (2008). Η αξιοποίηση της γλωσσικής ποικιλότητας στο γλωσσικό μάθημα. Στο Ε. Φτιάκα κ.ά. (επιμ.) *Πρακτικά του 10^{ου} Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου*: 623-644.

Τσιπλάκου, Σ. (2007). Γλωσσική ποικιλία και κριτικός εγγραμματισμός. Συσχετισμοί και παιδαγωγικές προεκτάσεις. Ματσαγούρας, Η.Γ. (Επιμ.) *Σχολικός εγγραμματισμός: Λειτουργικός, Κριτικός και Επιστημονικός*. Αθήνα: Γρηγόρης, σσ. 466-511.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2010α) *Πρόγραμμα Σπουδών Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων. Ανακτήθηκε στις 12 Φεβρουαρίου 2011 από: <http://www.paideia.org.cy/upload/analytika_programmata_2010/1.neaellinikiglossa.pdf>

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2010β) *Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας*. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2011 από: <http://www.paideia.org.cy/upload/analytika_programmata_2010/0.siniptikaanalitikaprogrammata.pdf>

12^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου

Αγγλόφωνες

Alim, H. S. (2005). Critical language awareness in the United States: Revisiting issues and revising pedagogies in a resegregated society. *Educational Researcher*, 34(7), 24–31.

Christie, F., & Derewianka, B. (2008). *School Discourse*. London, New York: Continuum.

Dewey, J. (2004). *Democracy and Education*. New York: Dover Publications.

Edmundson, J., & Greiner, M. B. (2005). Social foundations within teacher education. In D. Butin (Ed.), *Teaching social foundations of education: Context, theories and issues* (pp. 151–166). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Fullan, M. (2001). *The New Meaning of Educational Change*. New York: Routledge-Falmer.

Gamble, A. (2010). After the Crash. *Journal of Education Policy*, 25 (6), 703–708.

Goodson, I. F. (2001). Social Histories of Educational Change. *Journal of Educational Change*, 2(1), 46-63.

Heath, S. B. (1983). *Ways with words: Language, Life and work in communities and classrooms*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Krauthamer, H. S. (1999). *Spoken Language interference patterns in written English*. New York: Peter Lang.

O' Connor, C. (2011). Using Social Representations Theory to Examine Lay Explanation of Contemporary Social Crises: The Case of Ireland's Recession. *Journal of Community and Applied Social Psychology*. Retrieved February 12, 2011, from: <wileyonlinelibrary.com>

Smitherman, G. (1999). Language policy and classroom practices. In C. D. Adger, D. Christian, & O. Taylor (Eds.), *Making the connection: Language and academic achievement among African American students* (pp. 115–124). Washington, DC: Center for Applied Linguistics.

Wilson, M. (2001). The changing discourse of language study. *English Journal*, 90(4), 31-36.

Wheeler, R., & Swords, R. (2006). *Code-switching: Teaching Standard English in urban classrooms*. Urbana, IL: National Council of Teachers of English.